

СУЧАСНИЙ СТАН ОСУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

У. М. Карбівська, І. Д. Мельник

Кафедра агрохімії та ґрунтознавства

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

e-mail: bratlibo@yahoo.co.uk

Виявлено основні чинники впливу на меліоративний стан осушених земель, відзначається низька їх продуктивність, пропонуються заходи щодо її покращення. Встановлено, що продуктивність осушених земель в останні роки понизилась, на окремих територіях відбувається вторинне перезволоження, погіршення водно-фізичних, агрохімічних властивостей ґрунту, зниження його родючості.

Ключеві слова: осушені, перезволожені, заболочені землі.

Karbiwska U. M., Melnyk I. D. The modern condition of drain soil of Ivano-Frankivsk administrative district and perspectives their utilization. The main factors of the influence on the meliorated state of the drained soils and their productivity are given. The measures for increasing the productivity are proposed. It is set, that recently the productivity of the drained soil has been decreased. On some territories the rewatering and getting worse the water physical, agro-chemical characteristics of the soil, the decreasing of its fertility take place.

Key words: meliorated, marsh, water physical state.

Вступ

Глобальні кризові екологічні ситуації, які відбуваються останнім часом в західному регіоні України і за її межами, викликають гостру потребу в систематичних цілеспрямованих спостереженнях за станом усіх компонентів природного середовища. Територія західного регіону є важливим центром сільськогосподарського виробництва, де знаходиться 66,1% ріллі, 54,1% сіножатей і пасовищ. Площа гідроморфних ґрунтів у межах Івано-Франківської області становить 194 590 тис. га. Для підвищення їх родючості у 60-80 роках минулого століття були проведені широкомасштабні меліоративні роботи. Було побудовано 967 осушених систем на площі 194,6 тис.га, в тому числі з двобічним регулюванням площею 3,1 тис.га, 3587,6 км водоприймачів і каналів, 4648 різних споруд на водоприймачах і каналах. Відповідно до умов на території області введено в експлуатацію в основному дренажні меліоративні системи з горизонтальним (гончарним) дренажем. Лише незначна частина має відкрити мережу у вигляді каналів. У зв'язку з економічною кризою, роздержавленням земель меліоративні роботи по осушенню земель та їх експлуатація з 2000 року зведені до мінімуму [2].

Об'єктом дослідження є осушені низькопродуктивні землі. Мета досліджень – дати оцінку сучасному стану осушених низькопродуктивних земель та перспективи їх використання.

Матеріали і методи досліджень

Дослідження проводились на осушених землях базових господарств області, які є аналогом для західного Прикарпаття.

Результати та обговорення

Виявлено, що після осушення в перезволожених ґрунтах відбувається підвищення загальної пористості, пористості аерації, які приводять до покращення водно-повітряного режиму і зміни раніше домінуючих анаеробних процесів аеробними. Завдяки регулюванню водного режиму і більш інтенсивної аерації створюються сприятливі умови окультурення і покращення родючості осушених ґрунтів. В них більш інтенсивніше протікають процеси розкладу рослинних рештків і гумусоутворення, а також відбувається накопичення легкодоступних для рослин поживних речовин.

Проте тривале використання осушених земель призводить до сталих змін в природних процесах, які мають різне спрямування. В першу чергу, це зміни у водообмінних і ґрунтотворчих процесах, які супроводжуються кількісними та якісними перетвореннями стану водних і ґрунтових ресурсів. Як наслідок, відбуваються зміни в рослинному і тваринному світі, змінюються і мікрокліматичні характеристики.

В результаті реформування земельних відносин в аграрному секторі економіки Івано-Франківщини відбулися кардинальні зміни в категоріях землекористувачів. Із 194 590 га меліорованих угідь 150 тис.га увійшли до пайового фонду. Розпаювання меліорованих земель між власниками, створення невеликих за площами фермерських господарств привело до зламу цілісності у використанні земель об'єднаних

осушувальних систем неефективне, а часто і неграмотне сільськогосподарське використання осушувальних площ, відсутність протягом останніх 10-ти років технічної експлуатації, порушення окремих елементів систем призвели до їх деградації, а в окремих випадках і до фактичного знищення осушувальних систем. Станом на січень 2005 року зношеність меліоративних систем Івано-Франківщини, за даними Облводгоспу, складає 55%, це означає, що фактично всі водогосподарські об'єкти потребують ремонту [1].

Недостатнє фінансування експлуатаційних заходів призвело до значного зменшення ремонтних робіт, що позначаються на технологічному стані меліоративних систем. Сьогодні в області налічується біля 7,5 тис.га технічно несправних осушувальних систем, які потребують реконструкції.

З 1998 року повністю припинилося проведення такого необхідного на важких заплавах ґрунтах агро меліоративного заходу, як глибоке розпушення, потреба в якому для Прикарпаття сягає 10 тис.га.

Враховуючи те, що площа осушуваних земель Івано-Франківщини становить понад 55% від загальної площі рілля, подальше нарощування виробництва сільськогосподарської продукції буде неможливим без відповідних капітальних вкладень у реконструкцію меліоративних систем.

Для ефективності експлуатації меліоративних систем, раціонального використання та збереження осушуваних земель розташовані ділянки слід використовувати як правило, одним масивом у межах системи.

Осушені землі в області заняті в основному під сільськогосподарські угіддя, із них - 143 980 га або 74% рілля, 14 069 га або 7.2% перелоги, 10 478 га або 5.4% сіножаті, 25 465 га або 13.1% пасовища, 598 га або 0.3% багаторічні насадження.

Біля 10 років меліоровані осушені землі області залишаються без догляду (експлуатації). Особливо тривожне становище, щодо збереження осушувальної мережі і основних меліоративних фондів склалось за останні 5 років, коли відбувалося роздержавлення (розпаювання) земель. При реформуванні агропромислового сектору осушені землі залишились поза полем зору. Вони практично стали безгосподарними, заросли бур'янами, з критичним фітомеліоративним станом. Землекористувачі всіх форм господарювання усунені від відповідальності за збереження, належне та ефективне використання інфраструктури осушених земель. Вони самі не можуть виконувати ремонтно-експлуатаційні і доглядові роботи. Із-за економічної кризи землевласники не укладають договорів з водогосподарськими організаціями на технічне обслуговування внутрішньогосподарських осушувальних систем. Як наслідок цього щорічно в області списуються меліоративні фонди.

Проведені нами обстеження показали, що на окремих меліоративних системах гончарних дренажів простежується несприятлива меліоративна ситуація з ознаками перезволоження, заболочення. Ці явища простежуються в основному на ділянках з важкоглинистими ґрунтами і віддалю між дренами 20-30 метрів, що пов'язано з недостатньо високою якістю будівництва, низькою окультуреністю і відсутністю агротехнічних заходів. Виявлено, що площа ділянок з недостатньою ефективністю дії гончарного дренажу становить більше 3 % від всієї площі осушення. Низька ефективність роботи гончарних дренажів пов'язана з наступними причинами: неякісним будівництвом; відсутньою експлуатацією дренажної мережі з сторони господарств; не проведенні агрохімічних та агро меліоративних заходів; руйнування дренажних систем с.г. технікою; недооцінкою інженерно-геологічних умов природного середовища. В ряді господарств спостерігається низька ефективність роботи окремих дренажів у зв'язку з пливунними властивостями піщаних відкладів, яка призводить до деформації колекторно-дренажної сітки, її замулення.

Понад 20 відсотків меліоративних каналів заросли чагарниками та замулилися. На окремих ділянках спостерігаються блодця, мочажини, виникає необхідність переведення осушених земель з одного виду угідь в інші. Технічний стан внутрішньогосподарських осушувальних систем через збиткову діяльність більшості сільгоспвиробників призводить до неспроможності виконання ними своєї основної функції – відведення надлишкових вод, а їх руйнування створює екологічну та технологічну небезпеку. Під час паводків збільшуються зони і терміни затоплення сільськогосподарських угідь та населених пунктів. Через незадовільний технічний стан меліоративної мережі в посушливі роки не на всій площі використовуються за призначенням системи двосторонньої дії. Енергетичне обладнання насосної станції польдерної системи відпрацювало нормативний термін і потребує капітального ремонту або заміни.

Урожайність сільськогосподарських культур на меліорованих землях тісно пов'язана з експлуатацією меліоративних заходів з використанням комплексу агро меліоративних заходів (вапнування, глибоке розпушення земель, культуртехнічні роботи). За даними обласного управління сільського господарства урожайність сільськогосподарських культур на окремих осушених землях в 2005 році складала: всього зернових і зернобобових (без кукурудзи) – 25,8 ц/га; кукурудза на зерно – 36,9 ц/га; цукрові буряки – 288 ц/га; картопля – 127 ц/га; овочі – 132 ц/га.

Висновки

Для покращення меліоративного стану осушуваних земель необхідно: провести інвентаризацію (паспортизацію) осушених земель; удосконалити систему агро меліоративних заходів; провести вапнування кислих ґрунтів; застосовувати ґрунто меліоративні сівозміни; використовувати місцеві ресурси (органіка, дефека, калійні добрива, вапняки з вмістом фосфоритів).

Література

1. Звітові матеріали з водно-фізичних та агрохімічних показників на осушених еталонних системах Івано-Франківської області за 1998-2002 рр. – м. Івано-Франківськ. – 2005. – с. 27.

2. *Козловський Б. І.* Меліоративний стан осушуваних земель Західних областей України. Львів. Євросвіт. – 2005. – с.419.
3. Комплексна програма розвитку меліорації земель та поліпшення екологічного стану осушених угідь 2001-2005 рр. та прогноз до 2010 року по Івано-Франківській області. – Івано-Франківськ. – 2001. – с. 8.

Стаття поступила до редакції 03.03.2008 р.; прийнята до друку 21.03.2008 р.

Карбієвська У. М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри агрохімії та ґрунтознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Мельник І. Д. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри агрохімії та ґрунтознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензент: професор, доктор сільськогосподарських наук Волошук М. Д., завідувач кафедри агрохімії та ґрунтознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

УДК 631.10

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ З ДЕГРАДАЦІЄЮ ЗЕМЕЛЬ

М. Д. Волошук, М. І. Савюк

Кафедра агрохімії та ґрунтознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Розглянуто основні принципи стратегії боротьби з деградацією ґрунтів і завдання для вирішення даної проблеми.

Ключеві слова: земельні ресурси, деградація ґрунту, реконструкція.

Voloshchuk M. D., Saviuk M. I. The principal of strategy of struggle with soil degradation. Was examined the basis principal of strategy of struggle with soil degradation and tasks for decision this problem in this article.

Key words: soil resource, degraded soil, reconstruction of soil.

Вступ

Стійкий соціально-економічний розвиток країни можливий тільки при підтримці довготривалого часу продуктивних властивостей ґрунтів, використовуваних в сільському і лісовому господарствах шляхом попередження і боротьби з процесами їх деградації. Масштаб еколого-економічної кризи в сільськогосподарському виробництві і його взаємодія з макроекономічними процесами вимагає інтегрального підходу при охороні і раціональному використанні ґрунтів. Об'єкт дослідження: деградовані землі і принципи їх консервації. Мета досліджень: розробити основні принципи боротьби з деградацією земель і їх охорони.

Матеріали і методи

При узагальненні матеріалів використані експериментальні дані нормативні матеріали і літературні джерела.

Результати і обговорення

В нових умовах переходу від керованої централізованої економіки до ринкових завдань охорони, меліорації і раціонального використання ґрунтового покриву можуть бути вирішені настільки, наскільки держава буде надавати необхідну підтримку для інтеграції аграрної політики по охороні ґрунтових ресурсів, які базуються на екологічних принципах. Для управління земельними ресурсами державні органи повинні постійно впроваджувати юридичні, адміністративні і економічні механізми регулювання земельних відносин. Тільки тоді дохід сільського господарства досягне рівня, достатнього для розширення виробництва продукції і родючості ґрунту. При вирішенні поставлених задач доцільно дотримуватись наступних принципів: *перший принцип* стратегії боротьби з деградацією земельних ресурсів полягає в виявленні проблем, причин і здійснення в певній послідовності необхідних дій на основі даних кадастру і моніторингу якісного стану ґрунтового покриву. Держава повинна представити в розпорядження землевласникам і землекористувачам об'єктивні дані про якість ґрунтів приватизованих ділянок, господарств. Ця інформація необхідна для розробки плану заходів і проектів по охороні, меліорації і раціональному використанню ґрунтів, калькуляції розміру земельного податку, створення операції по юридичній циркуляції землі, згідно купівлі-продажі, оренді, іпотечної застави, спадщині земель і т.д. Реалізація цього принципу можлива шляхом удосконалення національної системи ґрунтових і агрохімічних досліджень в детальному масштабі їх циклічного проведення на всій площі сільськогосподарських земель.